דקאתי מיהודה "מואב סיר רחצי" זה גחזי שלקה על עסקי רחיצה "על אדום אשליך נעלי" זה דואג האדומי, "עלי פלשת התרועעי": אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה: רבש"ע אם יבא דוד שהרג את הפלשתי והוריש את בניך גת, מה אתה עושה לו אמר להן עלי לעשותן ריעים זה לזה/ "מדוע שובבה העם הזה ירושלים משובה נצחת וגו'" אמר רב תשובה נצחת השיבה כנסת ישראל לנביא- אמר להן נביא* לישראל "חזרו בתשובה" אבותיכם שחטאו היכן הם" אמרו להן ונביאיכם שלא חטאו היכן הם שנאמר "אבותיכם איה הם והנביאים הלעולם יחיו" אמר להן (אבותיכם) חזרו והודו שנאמר "אך דברי וחקי אשר צויתי את עבדי הנביאים וגו'" שמואל אמר באו עשרה בני אדם וישבו לפניו- אמר להן "חזרו בתשובה" אמרו לו: עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום? אמר לו הקב"ה לנביא לך אמור להן "איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרתי אתכם לו, הן בעונותיכם נמכרתם ובפשעכם שלחה אמכם" והיינו דאמר ריש לקיש מאי דכתיב "דוד עבדי" "נבוכדנצר עבדי"- גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידין ישראל לומר כך לפיכך הקדים הקב"ה וקראו "עבדו"-*עבד שקנה נכסים עבד למי נכסים למי, "והעולה על רוחכם היה לא תהיה אשר אתם אומרים נהיה כגוים כמשפחות הארצות לשרת עץ ואבן, חי אני נאם ה' אלהים אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחימה שפוכה אמלוך עליכם"* אמר רב נחמן "כל כי האי ריתחא לירתח רחמנא עלן-ולפרוקינן", "ויסרו למשפט אלהיו יורנו" אמר רבה בר בר חנה אמר להן נביא לישראל חזרו בתשובה אמרו לו אין אנו יכולין יצר הרע* שולט בנו אמר להם יסרו יצריכם אמרו לו אלהיו יורנו: ארבעה הדיוטות בלעם ודואג ואחיתופל וגחזי: "בלעם"=*"בלא" עם דבר אחר בלעם שבלה עם "בן בעור"=שבא על בעיר תנא הוא בעור הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי בעור שבא על בעיר ~~כושן רשעתים~~ דעבד שתי רשעיות בישראל אחת בימי יעקב ואחת בימי שפוט השופטים ומה שמו? לבן הארמי שמו, כתיב "בן בעור" וכתיב "בנו בעור" אמר רבי יוחנן: אביו=בנו הוא לו בנביאות, בלעם הוא דלא אתי לעלמא דאתי הא אחריני אתו-מתניתין מני? רבי יהושע היא דתניא *ר"א אומר "ישובו רשעים לשאולה כל גוים שכחי אלהים" "ישובו רשעים לשאולה" אלו פושעי ישראל "כל גוים שכחי אלהים" אלו פושעי עובדי כוכבים דברי ר"א [א] אמר לו ר' יהושע וכי נאמר *"בכל גוים" והלא לא נאמר אלא "כל גוים שכחי אלהים"! אלא "ישובו רשעים לשאולה" מאן נינהו "כל גוים שכחי אלהים" ואף אותו רשע נתן סימן בעצמו-אמר "תמות נפשי מות ישרים", אם תמות נפשי מות ישרים תהא אחריתי כמוהו ואם לאו "הנני הולך לעמי", "וילכו זקני מואב וזקני מדין" תנא מדין ומואב לא היה להם שלום מעולם-משל לשני כלבים שהיו בעדר והיו צהובין זה לזה, בא זאב על האחד אמר האחד אם איני עוזרו היום הורג אותו ולמחר בא עלי, הלכו שניהם והרגו הזאב אמר רב פפא היינו דאמרי אינשי "כרכושתא ושונרא עבדו הלולא מתרבא דביש גדא" "וישבו שרי מואב עם בלעם", ושרי מדין להיכן אזול? כיון דאמר להו "לינו פה הלילה והשבותי אתכם דבר" אמרו כלום יש אב ששונא את בנו, אמר רב נחמן חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני: מעיקרא כתיב "לא תלך עמהם" ולבסוף כתיב "קום לך אתם" אמר רב ששת חוצפא=*מלכותא בלא תאגא היא דכתיב "ואנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה בני צרויה קשים ממני וגו'" א"ר יוחנן בלעם *) חגר ברגלו אחת היה שנאמר "וילך שפי" שמשון בשתי רגליו שנאמר "שפיפון עלי אורח הנושך עקבי סוס" בלעם סומא באחת מעיניו היה שנאמר "שתום העין" קוסם באמתו היה: כתיב הכא "נופל וגלוי עינים" וכתיב התם "והנה המן נופל על המטה וגו'", איתמר מר זוטרא אמר קוסם באמתו היה מר בריה דרבינא אמר שבא על אתונו מ"ד קוסם באמתו היה כדאמרן ומ"ד בא על אתונו היה-כתיב הכא * [א] "כרע שכב" וכתיב התם "בין רגליה כרע

כרע

*) [סוטה י.]

דקא אתי מיהודה · דקאמר לו דוד ואתה אנוש כערכי אלופי ומיודעי שהיה קורא לאחיתופל "מיודעי"=קרובי שהיה משבט יהודה כדוד: **מואב סיר רחצי** · דוד דקא אתי ממואב: גחזי שסר ונצטרע על עסקי רחיצה: **על אדום אשליך נעלי** · אנעיל אותם בגן עדן: **אם יבא דוד שהרג את הפלשתי** · וילעג לפניך על שאתה נותן חלק לדואג ואחיתופל לעוה"ב מה אתה עושה להפיס דעתו שהם היו שונאין אותו: **אמר להם** · עלי לפייסן ולעשותן ריעים ואוהבים זה לזה והיינו "התרועעי" לשון ריעות: ושמואל אמר מאי תשובה נצחת כה"ג [באו] עשרה בני אדם וכו': **עבד שמכרו רבו** · ומאחר שמכרנו הקב"ה לנבוכדנצר וגרשנו מעליו יש לו עלינו כלום: **מאי דכתיב ודוד עבדי נבוכדנצר עבדי** · שקראו לאותו רשע עבד כמו שקראו לדוד דכתיב בסוף ירמיה (מג) "הנני שולח ולקחתי את נבוכדנצר עבדי" לא מפני שדומה זה לזה אלא גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתידין ישראל לומר כבר מכרנו הקב"ה לנבוכדנצר לפיכך הקדים הקב"ה וקרא "עבדי" לנבוכדנצר כדי להחזיר להן תשובה: **עבד למי נכסים למי** · כלומר נבוכדנצר עבדי הוא וכל מה שקנה לי הוא ועדיין לא יצאתם מרשותי: **והעולה על רוחכם היה לא היה** · כל מה שאתם סבורים לא יהיה: **כל כי האי ריתחא** · מי יתן ויבא לנו זה הכעס בחימה שפוכה אמלוך עליכם שיגאלנו בעל כרחנו וימלוך עלינו: **א"ר אבא בר כהנא** · היינו תשובה נצחת דאמרו ליה "אלהים יורנו"-שאין אנו יכולין ליסר אותו: **בלא עם** · שאין לו חלק עם עם: **שבלה עם** · שבלבל ישראל בעצתו שהשיאו לבלק כדבעינן למימר לקמן והפיל מהם כ"ד אלפים: **בעור שבא על בעיר** · שבא על אתונו כמו בהמה דמתרגמינן בעיר: **תנא הוא בעור** · אביו של בלעם הוא כושן רשעתים הוא לבן הארמי: **אחת בימי יעקב** · שרדף אחריו ובקש לעקור הכל: **ואחת בימי שופטים** · לאחר מיתת יהושע דכתיב (שופטים ג) ויחר אף ה' בישראל ויתנם ביד כושן רשעתים: **בנו בעור** · משמע בעור בנו של בלעם היה: **בנו הוא** · לבלעם בנביאות שבלעם גדול מאביו היה בנביאות: **הא אחר נכרים אתו** · כלומר מדקא חשיב תנא דמתניתין דבלעם שהיה נכרי בהדי הדיוטות וקאמר דאין לו חלק מכלל דאחר נכרים יש להם חלק: **מתניתין מני וכו'** · א"ל ר' יהושע אלו נאמר ישובו רשעים לשאולה *בכל הגוים משמע כדקאמרת השתא דכתיב "כל גוים שכחי אלהים" לא משמע אלא אותן השוכחים אלוה כגון בלעם [ושכמותו] אבל אחריני אתו כדאמרינן בריש פרקין (דף צא:) "ורעו זרים צאנכם ובני נכר אכריכם" לעולם הבא: **מאי נינהו? כל גוים שכחי אלהים** · דמשום הכי בורר הקב"ה הרשעים שבהם ונותן אותם בגיהנם ואין להם חלק לעתיד אבל האחר יש להם חלק: **ואף אותו רשע נתן סימן בעצמו** · שאין לו חלק לעתיד: **תמות נפשי מות ישרים** · אם ימות מיתת עצמו תהא אחריתי כמוהו דודאי יש לו חלק עמהם: **ואם לאו** · דלא ימות אלא יהרג "הנני הולך לעמי"=לגיהנם: **לא היה להם שלום** · דכתיב המכה את מדין בשדה מואב: **צהובין** · כעוסין כאדם שכועס פניו צהובין: **כרכושתא** · חולדה: **כרכושתא ושונרא** · אין להם שלום מעולם: **ביש גדא** · מזל רע: **כלום יש אב ששונא את בנו** · שהוא סבור שיאמר לו הקב"ה קלל את בני דקאמר בלעם לינו פה [הלילה]: **חוצפא אפילו כלפי שמיא מהני** · דאהני ליה מה שהחליף פניו לומר לשלוחי בלק *לינו פה שאמר לו הקב"ה בתחילה לא תלך והדר אמר לך: **מלכותא בלא תגא** · כלומר שררה גדולה ואינו חסר אלא כתר מלכות: **אנכי היום רך ומשוח מלך והאנשים האלה קשים ממני** · כלומר איני גדול מהם אלא משיחת מלכות: **שפי** · כמו (חולין דף נד:) בוקא דאטמא דשף מדוכתיה: **שפיפון** · משמעו שתים: **שתום העין** · שתום פתוח כמו שתומו ניכר *כלומר עינו אחת פתוחה מכלל דהאחרת סתומה והכי נמי מתרגמינן דשפיר חזי אית דמפרשי שתום כמו סתום ולאו מילתא היא: **קוסם באמתו** · כגון מעלה בזכורו:

כרע

עין משפט
נר מצוה

[א מיי' פ' י"א מהלכות עדות דין י ופ"ג מהל' תשובה דין ה]:

[נ"ע בכל]

◆

הגהות הגר"א

[א] גמ' כתיב הכא כרע שכב · נמחק ב' תיבות כרע שכב ונ"ב נופל:

נושא/מבנה

דוגמאות של תשובה נצחת שהשיבה כנסת ישראל לנביא

מעקב אחר הדו-שיח בין הנביא וכלל ישראל

[בקרא דהכא לא כתיב כך ואולי כוונת רש"י על המכוון דכתיב כ"ב פסוק י"ט שבו נא בזה גם אתם הלילה]

[ע"ז סט: וע"ש ברש"י סט. ד"ה ותיגוב]

נושא/בלעם

[גיר' הערוך בלע עם פי' שיען · עלות לבלע עם ישראל ד"א בלעם בלא עם פי' שאין לו חלק עם ישראל · ערך בלע]

מבנה

שמות הקטורים לבלעם

תהלים ט

[בילקוט ליתא אכן בע"י איתא בכל וגיר' זו נראה נכונה ודע דבתוספתא פרק י"ג תניא להך פלוגתא דר"א ור' יהושע בנוסחא אחריני ע"ש על נכון]

מבנה

ב' מימרות בענין חוצפא

[לעיל נט:]

נושא

מומים בבלעם

בראשית מט

מבנה

ב' פירושים על "נופל וגלוי עינים"

[כל המעיין על הפסוקים יראה דהך קרא כרע שכב דכתיב בפרשת בלק כ"ד פסוק ט' כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו בשבח לישראל נאמרה כדמפרש בתרגום ורש"י וכן בברכות יב: וע"ש דאין לענין כרע שכב שום שייכות לבלעם כלל ומאוה להקן ולהסביר ועמ"ש בתקוני כלי שרת]

מסורת
הש"ס

* עי' לדוגמא תהלים פ' נה עי' שם על פסוק ד' ומצודת דוד על פסוק כב ורש"י על דואג דבתוב שם "אנשי דמים ומרמה לא יחצו ימיהם" מצודת לר"ן סט: בקשר לדואג ואחיתופל וכן עי' לקמן ק"ו: בשורות לפני סוף הקדרות

** לדף קה. 15 שורות מהסוף

* עי' מהרש"א על הגמ' כאן

* (המשך הפסוק) "הלא השיגו אבותיכם וישובו ויאמרו כאשר זמם ה' צבקות לעשות לנו כדרכנו ובמעללינו כן עשה אתנו"

[לעיל נא. מגילה טז.]

במדבר כב

שם כד

תוספ' סי"ג]

במדבר כג

במדבר כב: ז וילכו זקני מואב וזקני מדין וקסמים בידם ויבאו אל בלעם וידברו אליו דברי בלק ח ויאמר אליהם לינו פה הלילה והשבותי אתכם דבר כאשר ידבר ה' אלי וישבו שרי מואב עם בלעם

שם כב

שם

ש"ב ג

*מלות הסוגריים

במדבר כג

במדבר כד

אסתר ז

במדבר כד

שופטים ה